

УДК 351.753(477)

О.М. БОКІЙ, Кримський юридичний інститут Одеського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ОБІГУ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

Ключові слова: холодна зброя, обіг

Проблеми правового регулювання обігу зброї є дуже актуальними на даному етапі розвитку України як демократичної правової країни. Адміністративно-правовий режим обігу зброї на сьогодні не є досконалим - існує багато недоліків у вітчизняному законодавстві, які потребують якнайскорішого усунення. Серед об'єктів прав громадян та інших суб'єктів зброя займає особливе місце через її специфічні властивості. Категорія «зброя» є абстрактною, оскільки вона охоплює безліч найрізноманітніших предметів і пристроїв, які мають неоднакові властивості. При цьому юридичне розуміння зброї не завжди співпадає з буденним уявленням про нього.

Питанню визначення та закріплення в законодавстві поняття «зброя» в тій чи іншій мірі присвячували свої роботи такі вітчизняні та іноземні вчені-правознавці, як: П.Д. Біленчук, А.В. Кофанов, О.Ф. Сулява, І.П. Голосніченко, Я.Ю. Кондратьєв, О.М. Піджаренко, М.П. Федоров, В.А. Гуменюк, О.С. Фролов, О.Д. Благгов, А.А. Долгополов, А.С. Подшибякин, Д.А. Корецький, В.А. Ручкин та інші.

Не дивлячись на це, сьогодні бракує досліджень у даній сфері. В працях вищевказаних авторів немає єдиного розуміння поняття «зброя». Законодавчі акти України, які регулюють обіг зброї, також не містять визначення цього поняття, в них відсутня і класифікація, яка б охоплювала усе коло предметів, на яке має розповсюджуватись відповідний адміністративно-правовий режим. У зв'язку з цим, визначального значення набувають правові дефініції зброї, а також чітко

розроблена її юридична класифікація, що є підставою для визначення об'єму і змісту, а також обов'язків учасників правовідносин, побудови адміністративно-правового режиму обігу зброї в Україні.

Чіткого визначення потребують усі види зброї. Метою роботи є визначення поняття «холодна зброя», яке ми пропонуємо закріпити на законодавчому рівні. В статті робиться спроба подолати спірні питання, вказуються шляхи вирішення основних проблем, які існують на сьогодні, що дозволить значно поліпшити правове регулювання вказаного виду зброї.

Особлива важливість визначення в законодавстві поняття «зброя» обумовлена, з однієї сторони, зростом правопорушень у даній сфері правовідносин, а з другої – значним різноманіттям і збільшенням кількості предметів, які можуть застосовуватись суб'єктами обігу в різних якостях. У зв'язку з цим, в законодавстві слід дати чітке визначення та перелічити його конкретні види, на які розповсюджується чи не розповсюджується дія відповідних правових норм. Без чіткої регламентації в законодавстві вказаного питання не можна визначити: за носіння, зберігання, придбання, виготовлення, реалізацію яких видів зброї настає кримінальна чи адміністративна відповідальність, а також з достатньою впевненістю віднести ті чи інші вироби до зброї взагалі.

Кажучи про зброю, треба згадати про такі вироби, які з давніх часів використовувались людством для добування їжі і ведення війн. Не дивлячись на швидкий розвиток збройної техніки, у наші часи вони не втратили своєї актуальності і широко використовуються для різноманітних цілей. Мова йде про холодну зброю.

На даний час обіг зброї на території України регулюється лише відомчими нормативними актами. Закон України «Про зброю» до теперішнього часу не прийнятий.

Аналізуючи різні дослідження даного пи-

тання а також законопроекти, які існують сьогодні в Україні, можна зробити висновок, що автори в загальному виді визначають зброю як пристрої, прилади і предмети, спеціально виготовлені і конструктивно призначені для ураження живої та іншої цілі, і які не мають іншого виробничого чи побутового призначення; а також як засоби, що використовуються для знищення живої сили супротивника, його техніки і споруд. Деякі автори до зброї відносять також основні частини даних виробів, які визначають її функціональне призначення [1, с.27].

Таким чином, однією з основних ознак, за якою ті чи інші вироби можливо віднести до категорії «зброя», є саме їх конструктивне призначення для використання їх в різноманітних якостях (в військових чи правоохоронних цілях, для мисливства, заняття спортом, самооборони, колекціонування та інше).

Виходячи з цього, у загальному плані холодною зброєю вважається зброя, яка спеціально виготовлена і призначена для ураження цілі шляхом використання лише м'язової сили людини або механічної енергії, і які не мають прямого виробничого або господарсько-побутового призначення.

Слід зазначити, що визначення даної категорії зброї серед спеціалістів неоднозначне, на що ми звернемо увагу трохи нижче. Сьогодні холодна зброя активно використовується для мисливства, заняття спортом, стоїть на озброєнні багатьох військових формувань країни, особливо у загонах спеціального призначення.

За своїм впливом та вражаючим фактором, холодна зброя класифікується як:

1) ударно-роздроблюючої дії, призначені для нанесення прямого удару на поверхню цілі, зазвичай негострим предметом (булави, кістень). Серед даних предметів в окремий вид інколи виводять холодну зброю деяких народів сходу (нунчак, тонфа, явора) [2, с.132];

2) колючої дії, призначені для нанесення уколу, тобто, проникнення снаряду крізь по-

верхню цілі на порівняно невеликій площі на велику глибину (кинджали, кортики, штики, стилети, шпаги та ін.);

3) рубано-ріжучої дії, призначені для руйнування поверхні цілі (мечі, шаблі та ін.).

Дані підвиди холодної зброї відносяться до ручної, тобто такої, яка утримується руками людини та використовується для ураження цілі при безпосередньому контакті з нею. Крім того дані вироби можуть бути представлені у комбінованих та маркірованих формах, бути заводського або саморобного вироблення [3, с.280].

Холодна зброя може комбінуватися між своїми видами. Прикладом об'єднання клинкової та ударно-роздроблюючої зброї є американські стилети-кастети або траншейні кинджали-кастети. Крім того, можливе поєднання холодної та вогнепальної зброї. До даної категорії відноситься сучасний ніж розвідника НРС-2, в рукоятці якого містяться вузли вогнестрільної зброї. За кордоном досить розповсюджені поліцейські стріляючі дубинки.

Ще одним видом холодної зброї, яка кардинально відрізняється за принципом дії і призначена для ураження живої та іншої цілі за допомогою механічної енергії металельного елементу, приведенного в дію застосуванням м'язової сили чи механічного пристрою шляхом поштовху або вигину, є металельна зброя. Вона представлена різноманіттям виробів від металельних ножів, дротиків інших металельних знарядь до луків, арбалетів, ножів з викидом леза. Деякі зброєзнавці відокремлюють металельну зброю в окремий вид.

Існує багато виробів господарсько-побутового призначення, які за своєю конструкцією нагадують холодну зброю. О.Ю. Данильчук у запропонованому ним законопроекті «Про зброю» від 26.05.1998 р. дає перелік загальних кваліфікаційних ознак, згідно з якими зброя може відноситись до холодної:

- довжина клинка повинна перевищувати

90 мм;

- твердість сталі клинка вище 42 одиниць за Роквеллом (HRC);

- леза складного ножа при відкритті стає на фіксатор;

- натягнення тятиви арбалету або лука повинно перевищувати 20 кг [1, с.245].

На наш погляд, визначення потребують також кваліфікаційні ознаки ударно-роздроблюючої холодної зброї, серед яких основними є форма, розміри, вага та міцність предмета в цілому або його частин, наявність рукояті або стержня булави чи кистеня та інші ознаки, які притаманні певному виду даної категорії зброї.

Треба сказати, що основним протиріччям у питанні визначення холодної зброї є саме відокремлення від неї металюної зброї. Деякі спеціалісти визнають металюну зброю як окремий вид. Холодна зброя, за їх думкою, призначена для ураження цілі за допомогою мускульної сили людини та безпосередньо при контактї з об'єктом ураження при нападї, активному захистї у рукопашному бою, для мисливства й занять спортом [2, 3]. В.А. Ручкин визнає відокремлення металюної зброї від холодної, яке закрїплене на законодавчому рівні і, крім того, бачить позитивну сторону в тому, що металюна зброя зараз розглядається як окремий предмет криміналістичного дослідження. А конкретно, розроблюються методики експертного дослідження луків, арбалетів, сюрїкенів та інших видів зброї [4, с.12]. Однак, на нашу думку, для розробки означених методик зовсім немає потреби видїляти зброю як окремий вид.

Розуміння холодної і металюної зброї як окремих видів закрїплено у законодавствї Росїї. Зокрема, у ст.1 закону РФ «Об оружии» дається визначення окремо холодної зброї, призначеної для ураження цілі за допомогою мускульної сили людини, при безпосередньому контактї з об'єктом ураження і окремо - металюної зброї, яка теж діє за рахунок мускульної сили або механїзму, але

уражує цїль на певній відстанї [5].

Таким чином, можливість ураження зброєю на відстанї фактично виключає її з категорїї холодна зброя. На наш погляд, це не є допустимим, адже як тоді класифїкувати зброю, що має подвійну функцію? Наприклад, є такі бойові ножї, які мають колючу дію, їх можна застосувати у близькому двобої, а також як ефективне металюне знаряддя. В підтвердженнї цього є думка науковців щодо розподїлу металюної холодної зброї на двї групи: металюні пристрої (лук зі стрїлами, пружини пристрої зі снарядами та ін.) та ручна металюна зброя, що викидається безпосередньо з рук. Остання, в свою чергу, включає в себе таку категорїю, як металюна холодна зброя подвійної дії, що використовується як клинкова зброя рукопашного бою, так і дистанційного бою, тобто для ураження на відстанї при його метаннї [6, с.38].

Даючи визначення холодної зброї, А.С. Подшибякин пише, що вона обов'язково повинна включати в себе і металюну зброю. Він вказує на те, що навіть у тих виробах, де знаряддя метають за рахунок механїчного пристрою, теж задїяна мускульна сила людини, хоча й опосередковано. Адже натягування тятиви в луку чи арбалету вимагає певних зусиль з боку стрїлка. Коментуючи закон РФ «Об оружии», він визнає, що в новїй редакції були втрачені специфічні ознаки металюної зброї, а конкретно приналежність його до холодної зброї [6, с.32].

В Україні на законодавчому рівні металюна зброя визнається як вид холодної. Хоча закону «Про зброю» в Україні ще немає, проте існуючі нормативні акти, що регламентують обїг такої зброї у нашїй країні, визнають це. Наприклад, в положеннї про дозвільну систему, не дивлячись на відсутність визначення, до холодної зброї відносять і ножї, і арбалети, фактично відносячи до даної категорїї ручну й металюну зброю [7]. У наказї МВС України від 21.09.1998 р. № 622 чїтко сказано, що до холодної зброї належать

пристрої та предмети, конструктивно призначені для ураження живої чи іншої цілі за допомогою м'язової сили людини чи механічного пристрою (може бути холодною ручною та холодною металюю) [8].

Автори більшості законопроектів «Про зброю», які були запропоновані на розгляд до Верховної Ради України, також пропонують залишити існуюче сьогодні в Україні розуміння холодної, у тому числі, ручної й металюї зброї. Такої ж думки й провідні вітчизняні спеціалісти у галузі зброезнавства [1, с.28].

Проблема визначення поняття «холодна зброя» полягає ще й у тому, що існує велика кількість предметів, як вже було сказано, що конструктивно схожі з даним видом зброї. Теоретично вони теж можуть завдати значної шкоди організму людини, навіть привести до смертельних випадків. Але за своїм призначенням не повинні використовуватись для ураження будь-яких цілей. Дані вироби можуть бути господарчо-побутового призначення (кухонні ножі, молотки, сокири) або спортивним інвентарем (бейсбольні бити). Основною причиною, згідно з якою дані вироби не вважаються зброєю, є відсутність кваліфікаційних ознак, що були наведені вище і є обов'язковою умовою для віднесення предметів до категорії «холодна зброя». Постає питання, чи можна контролювати обіг таких предметів, які можуть бути ефективно використані для нападу?

Деякі автори пропонують вирішити цю проблему за рахунок введення нового поняття «небезпечні предмети», тобто вироби господарчо-побутового, спортивного або технічного призначення, які за своїми фізико-хімічними властивостями можуть бути використані для ефективного нанесення тілесних ушкоджень [9, с.41]. Крім цього, пропонується ввести відповідні зміни до законодавства, згідно з якими встановити адміністративну відповідальність за носіння небезпечних предметів у місцях і при обставинах, які

явно не співпадають їх цільовому призначенню у вигляді 15 діб арешту та кримінальну - за ті ж дії з метою здійснення злочину особами, що були судимі за тяжкі злочини чи хуліганство у вигляді 3-5 років позбавлення волі.

На нашу думку, це є недоцільним з наступних причин. По-перше, буде просто неможливо дати повний перелік так званих небезпечних предметів, у зв'язку з величезною кількістю виробів, за допомогою яких можна ефективно нанести тілесні пошкодження. Не обов'язково згадувати про вироби, адже просто тяжке каміння може бути використано не гірше за холодну зброю ударно-роздроблюючої дії або бути в якості металюного знаряддя і нанести значну шкоду організму людини. Треба сказати і про те, що звичайні малогабаритні предмети (ручки, книги та ін.) у руках професіоналів рукопашного бою та осіб, які пройшли спеціальну підготовку, можуть бути небезпечною смертельною зброєю.

За статистикою більшість побутових злочинів здійснюється за допомогою звичайних предметів, і це не тільки кухонні ножі, молотки й сокира, але й різноманітні пляшки, у тому числі напіврозбиті («розочка») і предмети меблів тощо. Таким чином, нанесення тілесних пошкоджень, у тому числі тяжких або смертельних, можливе такими предметами, які не тільки не відносяться до категорії зброя, але й не відносяться до запропонованої Д.А. Корецьким категорії «небезпечні вироби».

У будь-якому випадку відповідальність наступає не тільки при застосуванні вогнепальної, холодної, пневматичної чи газової зброї, але й при використанні предметів побутового призначення, якими правопорушник озброївся у процесі здійснення злочину й яке було використано ним у якості зброї, тобто для ураження живої сили. Крім того, деякі автори вказують на те, що нема сенсу проводити дослідження предмету, який ви-

користаний при здійсненні злочину, якщо слідчим шляхом встановлено, що він був залучений для нанесення тілесних пошкоджень або спричинення смерті [10, с.42].

Розділяючи цю думку, хочемо додати, впровадження відповідальності за несіння так званих, небезпечних предметів, що не є зброєю за своєю суттю, є неприпустимою. Єдиним шляхом вирішення цієї проблеми є посилення контролю з боку держави за виробництвом і реалізацією господарчо-побутових предметів, які конструктивно схожі зі зброєю. Основними вимогами щодо вільного обігу таких предметів повинна бути відсутність у них вже існуючих на законодавчому рівні кваліфікаційних ознак, які приналежності холодній зброї (довжина леза, міцність металу та ін.).

Таким чином можна зробити наступні висновки.

Для вирішення проблем, пов'язаних з обігом холодної зброї, є об'єктивна необхідність визначення поняття «холодна зброя» в українському законодавстві. Заслужовує на увагу визначення холодної зброї у вже згаданому законопроекті, запропонованому О.Ю. Данильчуком від 26.08.1997 р. [1, с.243], а також схоже з ним у законопроекті від 06.07.2000 року народного депутата України І. Біласа [1, с.282].

Холодну зброю в українському законодавстві можна визначити як предмети, які спеціально виготовлені та призначені виключно для ураження живої чи іншої цілі шляхом використання лише м'язової сили людини або механічної енергії, які не мають прямого виробничого або господарсько-побутового призначення. Виходячи з наведеного, метална зброя входить до поняття холодна зброя, відокремлення зброї металеві, на наш погляд, неприпустимо.

Також слід надати кваліфікаційні ознаки, згідно з якими предмети можна віднести до категорії «холодна зброя». На наш погляд, саме визначення кваліфікаційних ознак та

посилений контроль з боку держави за їх дотриманням при виробництві, реалізації побутово-господарчих виробів, які конструктивно нагадують зброю, дозволить уникнути у майбутньому непорозумінь та значно поліпшити регулювання холодної зброї в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біленчук П. Д. Зброезнавство: правові основи обігу вогнестрільної зброї : порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства: Україна. Європа. Світ : монографія / П. Д. Біленчук, А. В. Кофанов, О. Ф. Сулява ; за ред. проф. П. Д. Біленчука. – К. : Міжнародна агенція «BeeZone», 2004. – 464 с.
2. Россинская Е. Р. Криминалистика : Вопросы и ответы : учеб. пособие [для вузов] / Е. Р. Россинская. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 351 с.
3. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия / Р. С. Белкин. – 2-е изд. доп. – М. : Мегатрон XXI, 2000. – 334 с.
4. Ручкин В. А. Оружие и следы его применения : криминалистическое учение / В. А. Ручкин. – М. : Юрлитинформ, 2003. – 382 с.
5. Закон Российской Федерации «Об оружии» // Собрание законодательства РФ. - 1996. – № 51. – Ст. 5681.
6. Подшибякин А. С. Холодное оружие. - 2-е издание / А. С. Подшибякин. – М. : АО «Центр ЮрИнфоР», 2002. – 242 с.
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дозвільну систему» : від 12.10.1992 р., № 576 // Зібрання законодавства України. Офіційне видання. – Т. 5. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – Ст. 5.
8. Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів споряджених гумовими чи

аналогічними за своїми властивостями металічними снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів» : від 21.08.1998 р., № 622 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 42. – Ст. 1574.

9. Корецкий Д. А. Правовая и экспертная оценка холодного оружия / Д. А. Корецкий // Закон и право . – 2001. – № 12 – С. 36-41.

10. Гонтарь С. А. Гражданское холодное оружие: миф или реальность? // Закон и право. – 2003. – № 7. – С. 42-44.

Бокій О. М. Проблеми обігу холодної зброї в Україні / О. М. Бокій // Форум права. – 2008. – № 3. – С. 53-58 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-3/08banzvu.pdf>

Досліджені питання правового регулювання обігу зброї, визначення в законодавстві поняття «холодна зброя», її основних ознак та класифікації. Виконано аналіз наукової літератури вітчизняних та іноземних авторів, законопроектів, нормативних актів, які регулюють обіг зброї. Зроблена спроба подолати спірні питання, вказуються шляхи вирішення основних проблем, які існують на сьогодні в сфері регулювання обігу холодної зброї.

Бокий А.Н. Проблемы оборота холодного оружия в Украине

Исследованы вопросы правового регулирования оборота оружия, определения в законодательстве понятия «холодное оружие», его основных признаков и классификации. Проанализирована научная литература отечественных и зарубежных авторов, законопроекты, нормативные акты, которые регулируют оборот оружия. Сделана попытка преодолеть спорные вопросы, указываются пути решения основных проблем, существующие сегодня в сфере регулирования оборота холодного оружия

Boky A.N. Problem of the Manipulation of a Cold Steel in Ukraine

The questions of the legal adjustment of manipulation of weapon, definition in the legislation of notion «Cold Steel», his main signs and classification, are investigational. Scientific literature of domestic and foreign authors, bills, normative acts which regulate the manipulation of weapon, is analyzed. An attempt to overcome the vexed questions is done; the ways of decision of main problems which exist for today in the field of adjustment of manipulation of Cold Steel are specified.